

„Hittük, hogy a kutatócsoportra szükség van”

A Központi Statisztikai Hivatal könyvtára 2014-ben Fülöp Ágnes és Rózsa Dávid szerkesztésében indította útjára önálló, új sorozatát, *A statisztika története*t, amelyben a szerkesztői célkitűzések szerint a statisztikai kutatásokhoz szorosan illeszkedő tudomány- és intézménytörténeti tematika mentén haladva monográfiákat, tanulmány- és szöveggyűjteményeket kívánnak megjelentetni. Törekvésük első eredménye a *Portrék a magyar statisztika és népeségtudomány történetéből* - alcíme szerint *Életrajzi lexikon a XVI. századtól napjainkig* - jelentős szakmai visszhangot váltott ki. Sőt, a szakmai sajtó mellett a közmédiá is hírt adott a vastkos, több mint 800 oldalas kötet megjelenéséről. (Lapunk ismertétése – Vasbányai Ferenc tollából – a *3K* 2015. évi 5. számában jelent meg – *A szerk.*)

Valamivel több, mint egy évvel ezután, idén februárban Faragó Tamásnak köszönhetően újabb kiadvánnyal bővült a megkezdett sorozat, amely az első könyvhöz hasonlóan szintén kissé terjedős, de kimondottan egzakt címmel látott napvilágot: *Három évtized: a KSH Könyvtár Történeti Statisztikai Kutatócsoportjának története (1954-1985)*. A szerző, Faragó Tamás szakterületét tekintve szociológiával és demográfiával foglalkozó professzor, aki kutatási területeitől teljességgel el nem szakadva, ezúttal egykori munkahelyét, az 1950-es években a KSH könyvtárának berkein belül létrehozott kutatócsoportot vette górcső alá. Célja nem volt egyéb, mint hogy a rendelkezésre álló, viszonylag csekély mennyiségű levéltári és magántulajdonban lévő forrásra, illetve egyéni emlékeire és tapasztalataira alapozva megírja egy olyan kis történeti kutatócsoport históriáját, amely állandó nehézségek közepette, részben folyamatosan cserélődő szakmai stábbal, lényegében mégis eredményesen tudott működni a szocialista berendezkedésű Magyarországon.

Műve heterogén műfajú könyv, amely egyszerre kismonográfia és forrásgyűjtemény. Szerkezetileg ugyanis két részből tevődik össze: a közel száz oldal terjedelmű narratív szöveg mintegy százhetven oldalnyi függelékkel egészül ki. A történeti rész tekintetében komplex megközelítést alkalmaz a szerző, vagyis historiográfiai, társadalomtörténeti, intézménytörténeti aspektusból egyaránt elemzés tárgyává teszi az egykori kutatócsoportot, nem feledkezve meg annak eredményeiről és esetenkénti kudarcairól sem. A függelékként mellékelte források vonatkozásában pedig a válogató jelleg dominál, tekintettel a kötet terjedelmi korlátaira. Emellett bizonyos iratok teljes ismertetését is mellőzi a szerző – a személyiségi jogok tiszteletben tartása végett.

A kötet narratív része behatóan foglalkozik a kutatócsoport megalakulásával, tevékenységével, eredményeivel, a tudományos életben betöltött szerepével és a tudományos közegben elfoglalt helyével, bevezetésként pedig a KSH és a történeti kutatás viszonyát is felvázolja, kontextusba helyezve a csoport történetét.

A statisztikai kutatócsoport 1954-es megalakulásának lehetősége, gyakorlatilag Sztálin 1953-ban bekövetkezett halálának és az azt követő politikai-ideológiai enyhülésnek kö-

szönhető. Igaz ugyan, hogy jócskán voltak ennek előzményei, a szervezett keretek közötti kutatás többek közt Kovacsics József nevéhez köthető, és elvben a történeti statisztika őáltala megfogalmazott definíciója határozta meg az ott folyó munkát, azaz „*történeti statisztikának nevezjük szorosabb értelemben azt a munkát, amelyet akkor végzünk, amikor a régi összeírásokat a statisztikai módszer segítségével feldolgozzuk az elmúlt idők társadalmi és gazdasági viszonyainak megismerése céljából*” (17. p.). Kovacsics mindezt a helytörténeti kutatások szempontjából tartotta igazán fontosnak, amit a csoport egyes tagjai kevésbé tartottak irányadónak. Faragó Tamást idézve: „*Minden olyan kutatást történeti statisztikainak nevezünk, amely a korábbi időszakokra vonatkozó statisztikákat használta, avagy statisztikai módszereket alkalmazott.*” Pontosabban bármilyen „*kvantitatív jellegű gazdaság-, társadalom-, és népességtörténeti kutatás*” beleillett a kutatócsoport profiljába.

A csoport tagjai között egyaránt voltak az 1930-as években diplomát szerzett tagok és olyan kutatók is, akik 1945-öt követően kezdték meg tevékenységüket. A csoport tag-sága mindvégig tíz fő alatt maradt, miközben változások rendszeresen történtek, de ez a körülbelül maroknyi kutatócsoport informális kapcsolatok útján folyamatosan kiegészült külsős „bedolgozókkal”. A csoport „húzóneve” Dányi Dezső, Fügedi Erik és Perjés Géza volt, de megfordult a kutatócsoportban Benda Gyula, egy időben Andorka Rudolf is szakmai kapcsolatban állt az itt tevékenykedő kutatókkal.

A vizsgálódások iránya meglehetősen szerteágazó volt: történeti demográfiával, gazdaságtörténeti, társadalomtörténeti, illetve statisztikatörténeti témákkal is találkozhatunk a csoport publikációit vizsgálva. Kis túlzással élve, valójában csak az akkor kevésbé elterjedt kvantitatív módszerek alkalmazása kötötte össze a csoport tagjait, akik egyaránt jelentettek meg önálló feldolgozásokat, forráskiadványokat és folyóiratcikkeket.

Az akkoriban szinte unikumnak számító kvantitatív statisztikai kutatásokat végző csoport szervezetének, főbb vizsgálatainak és publikációinak bemutatása mellett nagyon fontos erénye a könyvnek, illetve a szerzőnek a korabeli kutatási szisztéma részletes ismertetése. Faragó Tamás egyszerűen nem győzi elégszer hangsúlyozni, hogy időben bizony jóval a számítógépesítés előtt járunk, mindent kézzel, írógéppel kellett elkészíteniük, nem beszélve a számításokról és a publikációk nyomdai előkészítéséről. Tehát a csoport működésének historiográfiai szempontból fontos bemutatásán túl, egyéb kultúr- és művelődéstörténeti aspektusok is jelentős munkává teszik a kötetet. A szerző olyan világba kalauzolja el az olvasót, ahol a túlszabályozottság még nem, vagy csak papíron és elvben létezik, az irányelvek, munkaterv, előre megszabott kutatási témák és a realitás között jócskán van különbség. Nincsenek még szabályos munkaköri leírások, pontosabban a szerző feltételezése szerint a kutatócsoportban készül el Magyarországon az első ilyen dokumentum, mindezek dacára mégsem beszélhetünk fejletlenségről és eredménytelenségről. Sőt mi több, külföldi szakmai bemutatkozásra is lehetőség nyílik, igaz, csak igen korlátozott feltételekkel. A sikerek mellett néhány kudarcról is szó esik: belső emberi, szakmai feszültségek is voltak a csoportban, és befejezetlen kutatásokkal is találkozhatunk. Faragó ahogy írja is, nem „*üdvörténetet*” szeretett volna alkotni, mint ahogy ez eléggé jellemző az intézménytörténeti munkákra. Ebből következően permanens önreflexivitás hatja át a könyv fejezeit, utalva az egykori hibákra, hiányosságokra, tökéletlenségekre és a deklaráltan kiküszöbölhetetlen szubjektivitásra, ami részben a kevés és hiányos forrás-anyagra, részben az egyéni visszaemlékezésekre vezethető vissza.

A *Három évtized* olvasása közben csupán két ízben botlottunk elírásba, pontosabban fölösleges betűt tartalmazó szavakba, nyelvtani vagy stilisztikai hibát viszont egyáltalán nem tapasztaltunk. Ritka manapság az ilyen precíz szöveggondozással megjelentetett kötet. Ebből a szempontból bizony több (szakkönyv)kiadó is példát vehetne a KSH Könyvtár kiadói tevékenységéről, amely ismét egy fontos kötet kiadását vállalta magára.

A kiadó a sorozat előző, említett kötetéhez képest most feltehetően mérsékeltebb szakmai visszhangra számíthat, mégis érdemes tudnunk, hogy több rejlik benne, mint amit a cím kínál. Nemcsak egy kutatócsoport történetébe, de egy „rég” kor kutatási gyakorlatának mindennapjaiba is betekintést nyerhetünk, ezért hát nem csak a történeti statisztika iránt érdeklődők forgathatják haszonnal.

Végezetül, mint az a kötetből részletesen is kiderül, fontosnak tartjuk megjegyezni: a kutatócsoport tagjai állhatatos munkájukkal valóban fontos eredményeket értek el, amelyekkel hozzájárultak a hazai történettudomány fejlődéséhez, egyszersmind igazolták elhivatottságukat, miszerint: „*hittünk abban, hogy a csoportra szüksége van mind a tágabb szakmának, mind a hivatalnak*” (40. p.).

(Faragó Tamás: *Három évtized. A KSH Könyvtár Statisztikai Kutatócsoportjának története, 1954-1985.* Budapest, KSH Könyvtár, 2015. 270 p. /A statisztika története/)

Tóth Béla István

**„Ember az emberért”
XIII. kerületi esélyegyenlőségi díj**

Átadták Budapest XIII. kerületének „Ember az emberért” esélyegyenlőségi díját.
Idén Lombosné André Adrienn nyugalmazott pedagógus és

VÖRÖSNÉ JÁNOSI KATALIN,

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár XIII. kerületi, Dagály utcai könyvtárának vezetője vehette át a kitüntetést. Vörösné Jánosi Katalin 1986 óta dolgozik az angyalföldi könyvtárban, 1999 óta a vezetője. Számos gyermekeknek és felnőtt olvasóknak szóló foglalkozás szervezése mellett az ő kezdeményezésére nyílt meg 2012 nyarán a Dagály Strand strandkönyvtára.

A kitüntetetteknek szívből gratulálunk!